

Fryderyk II - cesarz 'oświecony'

Autor tekstu: **Marcin Śrama**

I. Młodość

Fryderyk Hohenstauf urodził się 26 grudnia 1194 roku w mieście Iesi. Był synem cesarza Henryka VI^[1] i Konstancji de Hauteville, dziedziczki normandzkiego królestwa Sycylii^[2]. Jego rodzice umarli, gdy był jeszcze dzieckiem^[3]. W wyniku działalności swoich krewnych nie otrzymał władzy w Niemczech. Nowym królem rzymskim przy poparciu władz kościelnych został jego stryj Filip, książę Szwabii, który szybko popadł w konflikt z możnymi doprowadzając do długotrwałej wojny domowej. Fryderyk natomiast przebywał na Sycylii, którą odziedziczył po swej matce. Wychowując się na wyspie, która leżała na granicy świata Chrześcijańskiego i Muzułmańskiego zdobył horyzonty o jakich nie śnili inni władcy w jego epoce. Nauczył się mówić w sześciu językach- francuskim, niemieckim, włoskim, arabski, greckim i łacińskim. Zdobył również sporą wiedzę z zakresu filozofii, nauk ścisłych, medycyny i przyrody^[4]. Jednym z jego wychowawców był papież Honoriusz III, który wprawdzie nie był wielkim uczonym lecz w przyszłości pomógł mu w zdobyciu władzy cesarskiej.

II. Droga do władzy

W czasie dzieciństwa Fryderyka w Niemczech panował chaos- możni zbuntowani przeciwko Filipowi doprowadzili do koronacji Ottona IV Welfa. Wybór został zatwierdzony przez papieża Innocentego III, który stwierdził, że nowy władca jest najlepszym ze wszystkich możliwych kandydatów w swoich „Rozważaniach o trzech wybranych”. Innocenty uważał jednak swoją decyzję za niesprawiedliwą, o czym świadczą jego słowa: „Kiedy ten chłopiec zacznie rozumieć i z czasem uświadomi sobie, że Kościół Rzymski zabrał mu jego cesarstwo, wówczas nie tylko odmówi należnej mu czci, ale będzie go na wszelkie możliwe sposoby zwalczać, zerwie krępujące Sycylię więzy zależności lennej i odmówi mu zwyczajowego posłuszeństwa.”

Otto IV również szybko stracił poparcie zarówno Kościoła jak i możnych. W końcu w roku 1211 do działania przystąpił Fryderyk II zgłaszając swą kandydaturę na władcę Niemiec. Zdobył poparcie papieża Innocentego III i możnych. W roku 1212^[5] został koronowany na króla rzymskiego^[6]. Poparcia Fryderykowi udzielił również król Francji Filip August, który rozpoczął działania przeciwko Ottonowi IV i sprzymierzonemu z nim królowi angielskiemu Janowi Bez Ziemi. Rozgramiając armię stronników Welfa wspomaganą przez Anglików w bitwie pod Bouvines umożliwił Fryderykowi objęcie realnej władzy w całym Niemczech^[7].

Kraj był jednak zrujnowany długotrwałymi wojnami, a poszczególni książęta zyskali sobie w ich trakcie niemal całkowitą niezależność. Wszelkie próby przywrócenia tam silnej władzy cesarskiej były skazane na niepowodzenie. Z tego powodu Fryderyk, który podniósł swój prestiż dzięki koronacji cesarskiej (1220), opuścił Niemcy i poświęcił się budowaniu silnej monarchii na Sycylii, gdzie wprowadził reformy znacznie wyprzedzające swoją epokę^[8].

III. Sycylia

1. Pomnik Fryderyk II w Neapolu (fot. Neapolis 93, opublikowano na licencji Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported)

Krótko po przybyciu na wyspę Fryderyk wydał zbiór praw nazywanych rozporządzeniami kapuańskimi, a w jedenaście lat później Księgę cesarską (1231). Te dwa dokumenty opisują jak odtąd miało funkcjonować królestwo Sycylii. Rozluźniono stosunki feudalne, zrezygnowano z tradycyjnej w średniowieczu metody zbierania podatków na rzecz skarbu państwa przez pana feudalnego na rzecz dokonywania tego przez urzędników zobowiązanych do prowadzenia dokumentacji swej działalności w formie pisemnej. Ponadto Fryderyk jako pierwszy władca w Europie przestał powoływać pospolite ruszenie i finansował armię zaciężną z podatków^[9].

Nowatorstwem Księgi cesarskiej jest również fakt, iż w fragmencie opisującym źródła władzy królewskiej dokument ten nie powołuje się na Ewangelię, czy wolę bożą lecz na filozofię Arystotelesa.
[10]

Najbardziej trwałym dziełem Fryderyka wydaje się jednak założony w 1224 roku uniwersytet w Neapolu istniejący do dzisiaj i noszący imię tego władcy. Zresztą cesarz był wielkim mecenasem nauki — przez całe jego panowanie na jego dworze działali zarówno Chrześcijańscy, jak i Muzułmańscy uczeni. Fryderyk sam miał pewne ambicje w kwestii nauki. Jest autorem dzieła „De arte venandi cum avibus”- traktatu o sokolnictwie, który zawiera opis ponad dziewięćset gatunków ptaków.

Innym przejawem naukowej działalności cesarza jest tak zwany eksperyment deprywacyjny, polegający na tym, iż grupę dzieci odizolowano od świata, w celu sprawdzenia jaki język wytworzy taka odizolowana grupka. Zdaniem cesarza ów język byłby tożsamy z językiem pierwszych ludzi. Otoczenie władcy oczekiwało, że będzie to łacina lub starożytna greka. W rzeczywistości dzieci zaczęły porozumiewać się za pomocą zespołu gestów niewerbalnych i nieartykułowanych dźwięków.

IV. Wyprawa do Palestyny

Krótko po swej koronacji cesarskiej w roku 1220 Fryderyk przyrzekł papieżowi Honoriuszowi

III, zorganizowanie nowej wyprawy krzyżowej. Będąc jednak osobą niezbyt gorliwą w kwestiach wiary nie planował dochować złożonej obietnicy. Dobrze znał zwyczaje Muzułmanów i nie widział w nich wrogów lecz takich samych ludzi jak Chrześcijanie. Dopóki papieżem był Honoriusz niedopełnienie przysięgi nie było wielkim problemem. Po jego śmierci w roku 1227, nowy zwierzchnik Kościoła — Grzegorz IX będąc przejęty ideą odzyskania miejsc świętych nie okazywał takiego zrozumienia dla cesarza. 29 IX 1227 obłożył władcę ekskomuniką. Akt ten zmusił Fryderyka do podjęcia wyprawy, która jednak nie złagodziła gniewu Grzegorza, który wierzył plotkom jakoby Fryderyk miał stwierdzić, że Mojżesz, Chrystus i Mahomet to tacy sami oszuści^[11].

Pojawia się tutaj pytanie, czy Fryderyk był zatem wyklętym cesarzem- ateistą? Raczej nie. Zachował się na przykład jego list do papieża Innocentego, w którym napisał, iż „W naszej osobie Król królów okazał swą cudowną władzę obalając możnych a nas wynosząc”^[12]. Do Honoriusza III miał napisać, iż jest przepelniony działaniem Boga. Wydaje się zatem, że Fryderyk nie był ateistą, lecz wierzył na swój własny sposób uważając się za równego Chrystusowi: „Iesi, szlachetne miasto Marche, dostojne miejsce, z którego wzięliśmy nasz początek, gdzie nasza boska matka wydała nas na świat (...) nasze Betlejem, ziemia i kolebka cesarza (...) dlatego ty, Betlejem, miasto Marche, nie jesteś zgoła najluchsze spośród miejsc książęcych naszego rodu, albowiem z ciebie wyszedł książę, władca królestwa rzymskiego.” Ten fragment wypowiedzi władcy stawia go jako wielkiego egocentryka, jednak to nie on sam narzucił sobie taką rolę.

Mniej więcej w czasie, w którym przyszedł na świat po Europie wędrował Joachim Fiore, człowiek, który twierdził, że zna przyszłość i to właśnie on miał powiedzieć o Fryderyku, że „Będzie cesarzem końca czasów. Bodaj czy nie Antychrystem”^[13].

W późniejszym czasie Mikołaj z Bari napisał o Fryderyku "O Panie niezwykły, pokorny a dostojny, Panie, którego imię głosić trzeba nieustannie, a któryś jest niewysłowiony. Radości książąt i uciecho ludów, nikt nie zdaje się dostojniejszym, nikt pokorniejszym od niego! On jest dostojną szlachetnością, przykładem dla całego ziemskiego kręgu, ozdobą rodzaju ludzkiego, światłem obyczajów i początkiem wszelkiej sprawiedliwości (...) Ujmującej powierzchowności, umysłu wzniosłego, słowem — we wszystkim pomazaniec. Kto da mi oglądać jego oblicze anielskie, słuchać jego mądrości wszelki rozum przewyższającej?”^[14]

Decyzja o podjęciu krucjaty była jednak ze strony cesarza bardziej decyzją polityczną niż porywem wiary lub aktem skruchy. W roku 1225 Hohenstauf zawarł małżeństwo z Jolantą, córką królowej jerozolimskiej, Marii i ta wyprawa miała zagwarantować mu otrzymanie dziedzictwa jego żony. ^[15]

Po przybyciu do Palestyny Fryderyk nie podjął żadnej akcji zbrojnej lecz rozpoczął negocjacje z sułtanem Al-Kamilem i w zamian za podpisanie dziesięcioletniego traktatu pokojowego uzyskał zwrot Jerozolimy i zachodniej Galilei, z zastrzeżeniem, że Chrześcijanie nie mogą utrudniać Muzułmanom dostępu do świętych dla nich miejsc. Umowa ta była jednak krytykowana przez obie strony.

Warto przy tym zwrócić uwagę, że Fryderyk początkowo niechętnie przyjmowany podczas prowadzonych rozmów^[16] dzięki swoim kontaktom z Muzułmanami zyskał sobie ich szacunek. Po swoim triumfalnym wkroczeniu do Jerozolimy (18 lutego 1229) i koronacji odwiedził zarówno chrześcijańskie święte miejsca, jak i meczet. Był zatem chyba pierwszym władcą chrześcijańskim, który wszedł do meczetu z pokojowymi zamiarami. Nawiązał również przyjaźń z sułtanem Al-Kamilem, będącym osobą niezwykle podobną do niego pod względem charakteru.

Chrześcijanie w Palestynie nie darzyli jednak Fryderyka zbyt ciepłymi uczuciami, zwłaszcza dlatego, że miał wyznać, iż nigdy nie próbowałby odzyskać Jerozolimy, gdyby nie zależał od tego jego prestiż i opuścił kraj już w czerwcu 1229 roku. Po jego wyjeździe w zamorskim królestwie wybuchł konflikt o regencję w imieniu nieobecnego monarchy.

Krucjata w rzeczywistości przyczyniła się do poprawienia sytuacji Fryderyka, z którego zdjęta została ekskomunika.

V. Walka z papieżem

Po powrocie do Europy Fryderyk musiał zmierzyć się z odkładanymi przez długi czas problemami Niemiec. Nie widząc szans na stworzenie tam monarchii na wzór sycylijskiej ograniczył się do zachowania status quo. Opublikował dwa zbiory praw: Statut na rzecz książąt w roku 1231 i statut pokoju ziemskiego (1235) ^[17], które de facto oddawały niemal całą władzę w ręce możnych. Oczywiście formalnie zostało to w piękny sposób określone słowami: „cesarz jest głową, a książęta

są członkami ciała jakim jest cesarstwo"^[18] jednak w rzeczywistości taka polityka miała doprowadzić do późniejszej utraty kontroli nad Niemcami przez Hohenstaufów.

Już w roku 1237 doszło do konfliktu zbrojnego między Fryderykiem, a miastami lombardzkimi, niezadowolonymi z ograniczającymi ich rolę praw, które ponadto wcześniej poparły działania syna cesarza- Henryka mające na celu przejęcie przez niego kontroli nad cesarstwem. Fryderyk skorzystał z okazji i zbrojnie zajął tereny znajdujące się pod kontrolą tych faktycznie autonomicznych miast. Papież poczuł się zagrożony działaniami cesarza i w roku 1239 ponownie rzucił na Fryderyka klątwę.

Nakazał przy tym kardynałowi Rainerowi z Viterbo ułożenie manifestu przeciwko cesarzowi, w którym Hohenstauf był porównywany do apokaliptycznej bestii. Działania papieża wydają się dość bezsensowne, gdyż Fryderyk mimo, iż nie był osobą religijną i uważał władzę papieża za uzurpację nigdy wcześniej nie chciał wchodzić z nim w konflikt^[19]. W tej sytuacji jednak

zareagował zdecydowanie i ogłosił papieża wrogiem Chrześcijaństwa, choć może nawet bardziej adekwatne byłoby stwierdzenie, że twierdzenia cesarza opisywały głowę Kościoła jako wroga całej ludzkości. Potem zajął państwo kościelne. Zwolennicy papieża zachowali kontrolę tylko nad samym Rzymem. W oblężonym mieście Grzegorz IX zmarł.

Jego następca Innocenty IV zwołał do Lyonu sobór (1245), podczas którego ogłoszono detronizację Fryderyka lecz nie zmieniło to sytuacji cesarza pozostającego nadal faktycznym władcą nie tylko Niemiec, ale również całych Włoch z Sycylią, a także królestwa Jerozolimskiego (jednak bez Jerozolimy, która została utracona w roku 1244). Cesarz w odpowiedzi na decyzję soboru stworzył nową ideę odebrania Kościołowi jego bogactwa i przywrócenia tej instytucji do stanu ewangelicznego ubóstwa^[20]. Poparli go członkowie zakonów żebraczych, w oczach których Fryderyk był jedyną osobą mogącą uratować Kościół przed zepsuciem.^[21]

Do ostatecznej konfrontacji między papieżem i cesarzem jednak nie doszło. Fryderyk umarł 13 grudnia 1250 roku w Fiorentini. Został pochowany w Palermo, stolicy królestwa Sycylii, a na jego grobie napisano epitafium:

Gdyby	cnota,	bystrość	sądu,	wspaniałe	bohaterstwo,
Gdyby	wzniosłość,	blask	bogactwa	i szlachetność	rodu
Potrafiły	przezwyćzyć	ciemne	moce	śmierci:	

Fryderyk nigdy nie spoczywałby w tym grobie.

Następcy Fryderyka okazali się władcami mniejszego formatu. W ciągu 22 lat stracili całe dziedzictwo Hohenstaufów^[22], a Niemcy już w latach 50 popadły w długi okres chaosu nazywany „Wielkim bezkrólewem”. Nie wydaje się zatem czymś dziwnym, że Fryderyk w oczach swoich zwolenników był cesarzem pokoju, który według legend nie umarł lecz odszedł, by powrócić w chwili gdy ludzkość będzie w stanie zrozumieć jego idee.

Bibliografia:

1. Runciman Steven, Dzieje wypraw krzyżowych, t. III, Warszawa 1987
2. Weinfurter Stefan, Niemcy w średniowieczu, Warszawa 2010
3. Wies Ernst W., Cesarz Fryderyk II, Warszawa 2005
4. Zientara Benedykt, Historia powszechna średniowiecza, Warszawa 2002

[1] Henryk VI- syn i następca Fryderyka Barbarossy, uznawanego za ideał władcy.

[2] Królestwo Sycylii obejmowało nie tylko samą wyspę, ale również południe Włoch z Neapolem, Tarentem, Salerno, Kapuą i Maltę.

[3] Henryk VI w roku 1197, Konstancja- 1198

[4] S. Runciman, Dzieje wypraw krzyżowych, t. III s. 174

[5] Jest to dość wątpliwa koronacja- podczas niej użyto kopii atrybutów władcy, stąd często przyjmuje się, że prawdziwą koronacją Fryderyka miała miejsce w roku 1215 w Aachen, kiedy to ponowiono ten rytuał.

[6] Król rzymski był tytułem jaki władca Niemiec otrzymywał od razu po elekcji. Cesarzem nazywany był dopiero po dopełnieniu aktu koronacji w Rzymie.

[7] Po tej bitwie Otton IV utracił wszelkie wpływy na politykę niemiecką i resztę życia spędził w księstwie Brunzwiku, którego był dziedzicznym władcą.

[8] W Niemczech cesarskim namiestnikiem został najpierw biskup Englebert, a potem synowie Fryderyka- Henryk (od 1225) i Konrad (od 1236).

[9] Fryderyk II był osobą niezwykle tolerancyjną wobec przedstawicieli wszelkich religii, jednak

jego zbiory praw zawierają decyzję o tym, że przedstawiciele grup religijnych uznawanych za hereetyckie powinni być karani śmiercią- najprawdopodobniej jest to ustępstwo w stronę papieża Honoriusza III. Jest to jednak pewna rysa na obrazie Fryderyka jako człowieka „oświeconego” epoki średniowiecza. O ile oczywiście określenie „oświecony można przypisać komukolwiek żyjącemu w tej epoce.

[10] S. Weinfurter, Niemcy w średniowieczu, s. 114

[11] Runciman, op. cit. s. 185

[12] Weinfurter, Historia Niemiec, s. 109

[13] Legendy dotyczące Fryderyka, proroctwa, jak to opisane są np. w artykule Normana Cohna „Cesarz Fryderyk jako Mesjasz” („Teologia polityczna” 4/2006-2007). Artykuł dostępny w internecie:

http://www.teologiapolityczna.pl/assets/numery_tp/tp4/cohn_cesarz_fryderykii_jako_mesjasz.pdf

[14] Obydwa cytaty na podstawie pierwszego rozdziału książki Ernsta Wiesa „Cesarz Fryderyk II”

[15] Pewne wyjaśnienie: na określenie królestwa jerozolimskiego po utracie stolicy niektórzy historycy określają określenia królestwo Akki lub królestwo akkańskie. Bardziej powszechna wydaje się jednak koncepcja konsekwentnego nazywania tego państwa królestwem jerozolimskim (w polskiej historiografii przyjęta m. In. Przez Benedykta Zientarę), choćby dlatego, że tytuł króla Akki nigdy nie istniał.

[16] Jeden z kronikarzy arabskich miał napisać, że za niewolnika podobnego cesarzowi, „z oczami krótkowidza i rumianą twarzą nie otrzymałby nawet drahmy”~~ Runciman. Op.cit.

[17] Polityczna rola tego dokumentu jest fatalna, wiąże się z nim jedno- jest to pierwszy dokument spisany w języku niemieckim. (Weinfurter. op.cit. s. 112)

[18] Weinfurter, op.cit, s. 113

[19] Przez całe swe panowanie próbował żyć w zgodzie z Kościołem, świadczą o tym wydane przez niego akty prawne wspierające tę instytucję- choćby Złota bulla z Egeru (1213), w której król rzymski nazywa Innocentego III swoim dobroczyńcą i potwierdza nadania jakie Kościół otrzymał od jego poprzedników.

[20] „Kościół w swoich początkach został założony na ubóstwie i prostocie, kiedy niczym płodna matka wydawał na świat świętych (...) A ponieważ obrośli w bogactwo i w nim się pławią, należy się obawiać, że pochylą się mury Kościoła, a gdy one runą, nastąpi zagłada.”~ Fryderyk II, cytaty na podstawie książki E. Wiesa.

[21] Fryderyk miał powiedzieć: „Odebrać duchownym ich bogactwo. To byłoby prawdziwe dzieło miłości”~ ibidem s. 116 (cytat za Kaiser Friedrich II In Briefen und Berichten seiner Zeit)

[22] Po Fryderyku władzę objął jego syn Konrad IV (zm. W r. 1254), jego syn Konradyn z racji swojego młodego wieku nie otrzymał władzy nad Niemcami, gdy w roku 1268 próbował ją odzyskać swe dziedzictwo lecz został pokonany i ścięty w 1268 roku w Neapolu. Ostatni z rodu Hohenstaufów, sardyński król Enzo od roku 1249 znajdował się w niewoli, zmarł w roku 1271.

Marcin Śrama

Student pierwszego roku komunikacji europejskiej w Instytucie Kultury Europejskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Jego pasją jest historia, biologia i religioznawstwo.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 22-03-2014)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9611) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9611>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.
Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl